

TRANZIȚIA ÎN ROMÂNIA ȘI ACȚIUNEA SOCIALĂ

O. HOFFMAN

Revoluția din decembrie 1989 a creat un nou context social de acțiune care rămâne, în mare parte, greu de explicat, căci după o epocă îndelungată de dictatură dură comunistă se părea (ar fi fost de așteptat) ca oamenii să respingă cu multă consecvență și deliberat tot ceea ce putea să reprezinte și să permanentizeze acest regim. Și, totuși, desfășurarea evenimentelor nu se încadrează în această direcție, procesele de clarificare și delimitare sunt foarte greoaie, comportamentele societății (ale diferitelor grupuri) par, uneori, bizare sau, chiar, paradoxale.

Încercarea de a explica ce se petrece azi în România este, evident, dificilă nu numai deoarece ne lipsește o cunoaștere a ceea ce au reprezentat în realitate, „faptele” la care ar trebui să ne referim (nu știm cine au fost „teroriștii” și ce s-a întâmplat în zilele de 16—22 decembrie, nu cunoaștem cine a tras după 22 decembrie 1989 și cum s-a instituit noua putere, ne este greu să spunem ce au reprezentat „evenimentele” din 13—15 iunie 1990 cu ocazia venirii „minerilor”, sau cum au revenit aceștia în septembrie 1991 cu care „ocazie” a fost schimbat Guvernul condus de Petre Roman cu cel al lui Theodor Stolojan etc., etc.). Această explicație este greu de dat și deoarece nu avem un instrument de analiză în raport cu care să vedem nu numai ce s-a întâmplat, ci, pe cât posibil, *de ce* s-a întâmplat un fapt sau altul și logica succesiunii lor.

În acest sens, încercăm o prezentare (poate mai mult descriptivă, decât explicativă) a desfășurării faptelor, constituitii lor în evenimente și procese în actuala perioadă a tranziției.

O constatare simplă arată că societatea totalitară românească a fost deosebit de ideologizată, totalitarismul impunând „norme de conduită comunistă” în toate domeniile: politic, economic, juridic, civic, familial, educațional etc. Tocmai acesta este și sensul termenului de totalitarism (față de un regim dictatorial netotalitar). Această situație (de impunere prin forță a unor norme ideologizate la maximum și unice în toate sferile de viață umană) a generat — ca o contrareacție — o respingere a ideologiei comuniste prin tot ce era (sau doar părea) determinat de această ideologie. La o stare normativ instituită s-a opus o contrainstituție de „normativitate negativă”: era normal (conform noilor norme ce se doreau stabilite) ceea ce se opunea normelor comuniste. Orientarea anticomunistă a fost prezentă încă în zilele de 17—20 decembrie 1989 în Timișoara, a fost evidentă și în zilele de 21—22 decembrie în București, dar a devenit clară și categorică prin evenimentele de la începutul anului 1990 obligând majoritatea oamenilor (a grupurilor și formațiunilor în proces de apariție) să se declare „anticomuniste”. Societatea de după revoluția din decembrie 1989

a început să fie instituită pe o cale normativă specifică : prescrierea și evaluarea comportamentelor sociale în raport cu normele anticomuniste. În raport cu aceasta, comportamentele sociale au început să se cristalizeze printr-un limbaj nou ce genera o comunicare socială prin identificarea sau respingerea „etichetei” de comunism. Chiar și cei care la început nu se delimitaseră de comunism și care rămăseseră în fapt adepții comunismului (în forme diversificate, de la o orientare reformistă de tip perestroika, spre o „curățire” a comunismului de „erorile” făcute de regimul înlăturat), au „îmbrățișat” normativitatea anticomunistă, s-au „legitimat” (caracterizat) prin termeni ai limbajului anticomunist. Cu cât acest limbaj era mai bine constituit, implicând termeni de recunoaștere (de „etichetare”), cu atât grupul social se simțea mai bine format și puternic.

S-a creat o stare de interacționalism simbolic, ca o structură de actori sociali ce acționează în raport cu semnificația unor norme (normalul social fiind considerat ceea ce corespunde normelor de comportare anti-sau noncomuniste) și își instituie comportamentele (ca expresie a atitudinilor lor față de alții) în conformitate cu modul de denumire a realității (elaborarea și folosirea „etichetelor” ca imagini de denotare a ceea ce reprezintă „realul”). Grupurile se defineau pe ele însele și pe „alții” prin aceste etichete ce simbolizau adevărul asupra realului și încep să acționeze conform a ceea ce rezultă din „etichetă”. Cum fiecare grup se delimitază pe sine prin raportarea la „alții”, relațiile umane devin *generate* de acest interacționalism simbolic, oamenii determinându-și acțiunea din ceea ce rezultă din denumirea acordată realului (etichetă) și nu din analiza realului însuși. Dacă un grup era denumit „neocomunist” era suficient pentru ca tot ce întreprindea să fie socotit ca urmărind o „restaurare” sau o „perestroikă”. Chiar dacă, în fapt, acest grup urmărea asemenea orientări date tranziției, aprecierea acțiunilor sale nu putea rezulta din denumirea sa, ci, invers, trebuiau analizate rolurile reale jucate pentru a se ajunge la o denumire. Interacționalismul simbolic exprimă o stare a realității sociale în care actorii nu mai realizează „analiza”, ci trec direct la „caracterizare”. Evenimentele produse de un asemenea mecanism social devin paradoxale, generatoare de erori și devianță (fapt ce a dus la elaborarea unei teorii a devianței sociale conform viziunii interacționalismului simbolic).

Relaționarea reciprocă prin limbajul „etichetelor” exprimă, astfel, o stare a unei societăți în care oamenii, grupurile, formațiunile social-politice sunt mai puțin capabile să ajungă la „realul faptelor”, să înțeleagă prin analiză semnificația faptelor, trecând, de aceea, la „metafore”, „simboluri”, denumiri cu puternică încărcătură psihologico-emoțională imagini asupra faptelor cu putere de simboluri ce dau semnificație prin simpla denotație („etichete”).

Explicația acestei constituirii în România se poate găsi, la rândul său, în slaba pregătire socio-politică a oamenilor (pentru care „îndoctrinarea comunistă” a fost ca o „trecere a găștei prin apă” — adică nu a lăsat urme — dar a și lipsit oamenii de o instruire și educație necesară pozitivă), în distrugerea clasei politice de către comunism, în caracterul deosebit de violent al totalitarismului în România ce a generat — ca o contrareacție — a antiideologiei (care este tot o ideologie lipsită de eficiență benefică) etc.

Paradoxalul situației a fost tocmai faptul că respingând ideologia comunistă și, aparent, dorind respingerea oricărei ideologii (căci ideologia

în sine a fost considerată ca „dogmatică”, „utopică” și „denaturantă”), societatea românească postrevoluționară a devenit deosebit de ideologizată (dar conform unei ideologii „difuze”, confuze și puțin eficiente). „Antiideologia” (așa cum au arătat-o, pentru alte situații, mulți sociologi) a devenit o ideologie implicată în conformitate cu care întreaga realitate socială a început să fie interpretată și desemnată și luată ca bază în definirea grupurilor (propriei și „alții”) și generarea comportamentelor reciproce.

Evident, anumite fapte existau (se produsese) și ele stăteau la baza etichetării pe care opoziția a dat-o „noii” puteri ca „neocomunistă”, dar în limbajul comunicării sociale, în modul de argumentare a pozițiilor, aceste fapte erau insuficient folosite pentru a se deduce din ele aceste etichete. Cât privește denumirile date opoziției de către putere („dreapta arhaică”, „liberalism sălbatic”, „agenturi străine”, „promotori ai acumulării primitive prădalnice”, „forțe instabilizatoare” etc.) ele nu aveau nimic real, acționând tipic ca „etichete” inducătoare de sensuri deviante. În acest context creat, conta, în special, în ce „categorie” poate fi cineva încadrat, mai curând decât ce este capabil și dornic să facă. Există o *justificare de context* — cei ce au făcut parte din „nomenclatură” puteau fi puțin crezuți că ar putea să se schimbe „peste noapte”. Dar o *justificare empirică* (concretă, „la persoană”) nu rezultă cu necesitate din justificare de context. Așa s-au constituit la început delimitările principale: pe de o parte, noua putere se considera „*emanație*” a revoluției și participantă la „*disidentă*” (două „etichete” de bază), iar opoziția nega puterea, ea fiind „neocomunistă”, „criptocomunistă”, căci era formată din „nomenclatură”. Deși, credem, rezultatul atitudinal al opoziției (reale, democrate) a fost corect, modul său de argumentare a acestei atitudini a fost deficitar. Ca putere de convingere, „argumentele” erau lipsite de consistență teoretică, ca eficiență practică au dus și la unele erori destul de mari: teama multor foști membri ai partidului comunist de a fi socotiți „vinovați”, îndepărtarea unor grupuri din armată, vechea poliție și chiar securitate (ce nu purtau nici o vină directă față de erorile totalitarismului) de opoziția care a „etichetat”, la început, nediferențiat aceste grupuri (acum, mulți foști membri „simpli” din vechea poliție și, chiar, securitatea s-au dovedit că nu au nici o răspundere față de cele comise în trecut și că pot participa cinstit la lupta pentru democratizare).

O stare paradoxală a situației de interacționalism simbolic a fost și cea prin care ideologizarea practică a societății se manifestă „la suprafață” printr-o respingere (refuzare) a „oricărei ideologii”. Se poate spune că într-o situație puternică și generalizată de interacționalism simbolic, numeroase grupuri caută să respingă intenționat ceea ce practic efectuează. Așa se explică faptul că în societatea românească postrevoluționară s-a instaurat treptat și s-a generalizat teza (deosebit de greșită teoretic și dăunătoare practic) a așa-zisului *pragmatism* (o *altă etichetă* cu funcție de mascare și discreditare a *altor etichete*). Este adevărat, teza a fost lausată de Putere (vezi programele și principiile FSN și intervențiile deosebite ale domnului Petre Roman,) dar ea a fost „însușită” și de opoziție și a fost folosită ca instrument puternic de acțiune în scopul captării încrederii oamenilor („nu mai pornim «preconcepțut» de la o ideologie, ci căutăm să rezolvăm «practic» probleme” — aserțiune ce voia să comunice, în fapt, că „suntem «realiști», deci corecți, capabili de a face ceva eficient în bine și,

ca atare, demni de a primi increderea oamenilor”). „*Pragmatismul*”, un concept-etichetă, a fost folosit, și el, diferit, în contextul simbolurilor create și utilizate de diferitele forțe. Puterea căuta prin „pragmatism” să se dezică de „etichetele” „neocomunismului”, „criptocomunismului”, „restaurației” prin aceea că se declara pragmatică, adică străină de fundamentări ideologice („preconcepute”, „dogmatice”, „nerealiste”) și, deci, neocomunistă. Prin eticheta pragmatismului se „dezlipseau” de pe Putere celelalte etichete puse de opoziție. Mai mult, opoziția devenea „suspectă” de comunism (neocomunism) deoarece mai folosea structuri de gândire ideologice (proprii comunismului). Așa, prin eticheta pragmatismului, Puterea (guvernele Roman și Văcăroiu) a încercat să realizeze *marea manipulare* prin acreditarea tezei (false și dăunătoare, ce încă și acum generează mari efecte malefice în procesul tranziției în România) că nu mai este cazul să facem opțiunea între capitalism și socialism, căci acestea sunt creații ideologice „fără acoperire practică”, tranziția implicând un drum „original” (o altă etichetă) ce nu va fi nici socialismul, nici capitalismul (căci socialismul s-a dovedit falimentar, dar și capitalismul nu poate fi acceptat, căci el ar însemna „acumularea primitivă”, „sălbatică”, și un „liberalism anacronic” — alte etichete). Teza a fost preluată de unii cercetători și „argumentată” teoretic. „Încercând o abordare mai riguroasă, avansează ideea că, în realitate, « socialismul » și « capitalismul » sunt termeni supraevaluați de vechea ideologie, în sensuri antagonice, evident. Ce este așadar socialismul dezbatut de orice ghilimele și sensuri peiorative? Răspunsul ne este acum din fericire simplificat. El poate fi considerat ca un « ism » ca toate altele. Ca și naționalismul, șovinismul, sau populismul, ca și structuralismul, simbolismul, sau raționalismul, ca și liberalismul, ca și extremismul, și, de ce nu, reducăționismul, că acesta din urmă le caracterizează dintr-o singură linie pe toate celelalte (...). Socialismul este deci un nucleu de idei în evoluție pe o paletă destul de largă, când în sensul absorbției altora, când în acela al asocierii cu altele întru evoluție la ordinea zilei (...). Ce se întâmplă însă cu concurentul socialismului: capitalismul? Mai întâi, judecat precum mai sus, ca un « ism » la rândul lui, am putea bănui un răspuns similar și aici (...). Judecat în aceeași manieră cu alternativa sa socialistă, capitalismul ar fi și el produsul altei filosofii, altei ideologii prezentată până nu de mult ca fiind precară, inconsistentă (...). Iată de ce găsim că însăși expresia de capitalism se cere utilizată, la noi și acum, cu discernământ. Acolo unde nu era vorba despre lumea în mișcare liberă și complexă, una și aceeași ideologie atașă o etichetă artificială pentru a-i falsifica imaginea și a o face susceptibilă de o replică sistemică”¹.

Opoziția, în măsura în care a preluat teza pragmatismului, a încercat să arate că ea poate lupta contra comunismului (și a neocomunismului-Puterii) și justifica increderea oamenilor. Îmbrățișarea tezei pragmatismului a întârziat mult clarificările teoretice (și ideologice, deci) (ale unor formații din opoziție (Alianța Civică, Partidul Alianței Civice etc.) care acum au înțeles eroarea și au trecut la discuții și opțiuni teoretico-ideologice explicite.

¹ Liviu Andrei, *Socialism „cu față umană” sau tranziția la capitalism?*, „Tribuna economică”, nr. 25, 1991, p. 42.

În acest sens, putem înțelege evoluția opoziției care, după părerea noastră, a trecut prin două etape. Cea a instituirii (la început) și a constituirii (spre mijlocul anului 1992). Instituirea exprimă simpla afirmare a caracterului democratic al grupării și descrierea programului de acțiune (în mare, într-adevăr, democrat). *Constituirea* presupune argumentarea programului, adică explicarea teoretică a opțiunilor (nu numai prin „argumentul” că măsurile sunt benefice — ceea ce încă nu echivalează cu justetea lor — ci, prin demonstrarea corespondenței lor cu situația noastră), arătarea clară că pozițiile pe care vor să le ocupe corespund intereselor unor „segmente” importante ale societății românești (nu mai poate fi un „partid unic” care să se adreseze tuturor oamenilor) și că aceste interese sunt cele ce ne pot purta spre alternativele benefice ale tranziției.

Uimând a reveni la această problemă, mai rămâne, în această descriere generală a situației, să arătăm că „tiparele” de interacționalism simbolic din țara noastră au cunoscut două etape: legitimitatea și legalitatea, iar acum se trece la o situație nouă centrată pe analiza practică a eficienței.

Legitimitatea caracterizează, în principal, perioada de după revoluție și până la primele alegeri generale (prezidențiale și parlamentare) din 20 mai 1990. În acest interval de timp, „*eticheta cheie*” *instrumentală* folosită de toate forțele și grupările (în semnificații diverse, evident) a fost cea de „*legitimitate*”. Puterea se consideră legitimă prin aceea că în „*vidul de putere*” de după 22 decembrie 1989, ea a fost „*emanația revoluției*”, adusă la putere „*de valul mișcării*” și că, prin aceasta, este legitimă (exprimă voința „*maselor*”). Prin forța legitimității, puterea a edictat primul program al revoluției (în zece puncte), a „*judecat*” și condamnat cuplul Ceaușescu, și s-a menținut la putere contra unor „*încercări de lovitură de stat*” ce ar urmări luarea puterii în mod nedemocrat (prin forță, de la puterea „*instaurată*” de revoluție). La aceste etichete a apelat nemijlocit puterea în cursul evenimentelor din primele luni ale anului 1990 (ce au implicat confruntări între mase și Putere) și în numele cărora au venit pentru prima oară „*minierii*” la București, ca și cu ocazia evenimentelor din 13—15 iunie 1990 (și revenirea „*minierilor*”) etc.

Opoziția a criticat, în toată această perioadă, Puterea prin argumentarea nelegitimității sale, adică a faptului că nu reprezintă realmente „*valul revoluției*”, ci grupuri ce au luat puterea din afara logicii revoluției *maselor* (prin complot, lovitură de stat, fraudă, furt etc.).

Legalitatea este o altă etapă ce începe în jurul zilei de 20 mai 1990 și ține, aproximativ, până spre sfârșitul anului 1991. Alegerile generale din 20 mai 1990 au schimbat cadrul socio-politic al luptei forțelor antrenate în tranziție și, prin aceasta, și modul de receptare și relaționare la acest proces. Forțele în luptă sunt prezente, încă, prioritar pe planul acțiunilor de masă, de „*stradă*”, lupta în cadrul Parlamentului și prin argumente teoretice bine fundamentate fiind încă slabă. Explicația nu este greu de găsit. Alegerile din 20 mai 1990 au adus la putere o formațiune politică (Frontul Salvării Naționale — F.S.N.) într-un mod disproporționat. Luând circa 70% din voturi, F.S.N. și-a asigurat o majoritate „*confortabilă*”, putând să-și impună orice punct de vedere. Opoziția s-a văzut în situația unui „*spectator neputincios*”, a cărei prezență în Parlament convenea chiar puterii pentru a demonstra „*legalitatea*” alegerilor și „*democrația*” în formare. În aceste noi condiții, Puterea (Președinția și Parlamentul ca

instituție, Guvernul și celelalte organe ale puterii) a început să se prezinte în fața societății ca expresie a alegerilor libere și democratice și, ca atare, funcționând în cadrul legalității (a respectării legilor, egale pentru toți). Apelul la legitimitate a continuat, dar subsidiar (pentru a argumenta legalitatea și democratismul alegerilor organizate de către o putere legitimă și acționând în scopul realizării scopurilor revoluției). Pe primul plan, Puterea a concentrat toate atitudinile și argumentele în jurul autoetichetării de legalitate. În consecință, toate forțele trebuiau să accepte rezultatele alegerilor (fie că le convine, sau nu) și să acționeze doar în cadrul legalității. Orice acțiune ce ar pune nu numai în pericol practic, dar și în discuție menținerea actualei Puteri sau justificarea măsurilor sale ar ieși — în optica aceasta — din afara legalității. Mișcarea „Piața Universității” (1990) a fost „declarată” contrară principiilor legalității, urmărind „destabilizarea”, încălcarea democrației, chiar o „lovitură de stat”, a unor „elemente” anarhice, considerate „golani” apoi chiar „legionari”, „fasciști” etc. Apelul la forțe din afara legii (minierii, muncitorii din unele fabrici) în 13—15 iunie 1990 a fost considerat „legal” pentru a apăra puterea legală contra celor ce acționau „illegal”. Chiar destituirea Guvernului condus de Petre Roman (prin acțiunea tot a minierilor din septembrie 1991) de către Președinte a fost socotită legală.

Opoziția a atacat alegerile din mai 1990 tocmai în conținutul lor esențial: nerespectarea regulilor democratice, falsificarea rezultatelor, nerelevanța voturilor date, în multe ocazii, fără a se cunoaște orientarea reală a F.S.N., ci după propaganda făcută în presă și, în special, la T.V. etc.). În consecință, opoziția a contestat tocmai legalitatea puterii „noi” (de fapt, tot cea dinainte de alegeri), faptul că nu a respectat legile și nu poate vorbi în „numele legii”. Mișcările de stradă, demonstrațiile, contestarea Puterii, au fost, astfel, considerate legale (dreptul de opinie, de contestație, de reprezentare etc.). Ilegale au fost, de drept, apreciate unele măsuri ale puterii, cum ar fi reprimarea mișcării „Piața Universității” în 13—15 iunie 1990, apelul la forțe din afara cadrului legal al puterii (minierii și alți muncitori în iunie 1990), necercetarea și nepedepsirea celor vinovați de violențele sângeroase de după 22 decembrie 1989 (așa-ziiși „teroriști”), dar și a celor de până la 22 decembrie 1989 (cu unele excepții), neelucidarea evenimentelor violente din 13 iunie 1990 (când așa-zisele forțe „legionaro-fasciste” s-au dovedit inexistente) etc.

Apelul la „legitate” de ambele părți ale forțelor aflate în conflict a antrenat, astfel, evaluarea întregii realități a țării și ansamblul schimbărilor intervenite. Puterea a făcut apel la „instituțiile democrației” și la legile promulgate pentru a menține mișcarea contestatară „în limitele” legale (dezbaterile din Parlament, presă, în interiorul partidelor etc.). Opoziția a argumentat (corect) că aceste instituții nu numai că sunt încă insuficiente, dar nu funcționează *conform democrației*. În țara noastră a apărut (și se mai menține într-o mare măsură) o situație (generatoare de interacționalism simbolic) de necorespondență între formele instituționalizate ale democrației (Parlamentul, presa, instituțiile judecătorești, schimbările promulgate prin legi etc.) și conținutul lor real, situație pe care am caracterizat-o ca o „disjunctie între formă și conținut”: „formele” (instituțiile democrației) nu acționează în spiritul menirii lor, iar „conținutul” (mișcările real democratice, luările de atitudine corectă) nu au încă posibili-

tatea să se exprime prin „formele” existente. Un exemplu îl constituie presa („a patra putere în stat” — o etichetă și ea) care, de foarte multe ori, acționează corect (având un „conținut” conform democrației, dezvăluind lipsuri și erori mari, incorectitudini, încălcări ale legalității etc.), dar fără eficiență practică (nefiind luată în seamă și rămânând „o formă fără fond”).

Eficiența devine elementul central al confruntărilor spre sfârșitul anului 1991 (schimbarea Guvernului condus de Petre Roman cu cel condus de Theodor Stolojan) și se accentuează în momentul de față. Etapa aceasta, deosebit de benefică pentru evoluția societății românești în perspectivă, este direct legată și de trecerea partidelor politice de la faza instituirii lor la cea a constituirii.

Elementul principal pe plan politic îl reprezintă, credem, procesul de unire a opoziției democratice și de clarificare teoretico-politică a partidelor democratice de opoziție. Formarea Convenției Democratice (ce a cuprins principalele partide de opoziție democrată) a condus la obținerea unor succese marcante în alegerile locale din februarie 1992, tot așa cum ieșirea Partidului Național Liberal din această Convenție a dus la o slăbire a opoziției, dar și la o mai clară departajare a opțiunilor sale politice. Alegerile din septembrie 1992 (parlamentare și prezidențiale) au condus la un Parlament mai echilibrat, cu o reprezentare a opoziției mai puternică. Aceste alegeri au demonstrat, de asemenea, confuzia politică și teoretică (adică de gândire conceptuală, chiar dacă este vorba de fenomenul de masă) a unei mari părți a electoratului, confuzie ce, pe de o parte, a fost „alimentată” de neclaritățile programatico-teoretice ale unor partide și formații politice din opoziție și, pe de altă parte, promovate activ de putere și formațiunile aliate ei.

Confuzia despre care vorbim este, poate, o expresie directă a relațiilor de interacțiune simbolică ce caracterizează, încă, realitatea societății românești de astăzi. Declanșată direct, în mare măsură, de pătrunderea „etichetelor” așa-zis pragmatice ale primilor guvernanți (din partea F.S.N.) în mentalitatea multor oameni, pe fondul de bază al aceluși paradox de care am vorbit spre început (puternica ideologizare a societății ce se exprimă, ca o contra reacție de suprafață, prin respingerea intențională a oricărei ideologii și „etichetarea” purtătorilor unei orientări teoretico-ideologice, ca program de acțiune, drept „dogmatici”, „utopiști” sau, chiar, „neocomuniști”), clișeul pragmatismului a distorsionat interpretarea corectă a căilor de ieșire din criză și realizare a tranziției, generând, în fond, *o criză* (mai dăunătoare) *a tranziției însăși* ce ar putea fi definită ca o discreditare a tranziției (ca un concept-cheie) și o eșuare a ei (ca o practică) prin discreditarea scopurilor, dimensiunilor, elementelor strategice etc. componente. „*Liberalizarea*” s-a confundat (și a fost redusă în mare măsură) la scumpirea „liberă”, a produselor (căci fără piețele fundamentale ale capitalurilor și muncii nu pot să se liberalizeze piețele mărfurilor), „*privatizarea*” s-a transformat în mentalitatea multora în apariții de „afaceri” dubioase ce duceau la îmbogățirea rapidă și ilicită a unora, „*economia de piață*” a devenit sinonimă cu dictatul ofertei asupra cererii și declanșarea șomajului galopant și a inflației, „*democrația*” s-a redus la a spune orice fără să fi luat în seamă etc.² Pe acest fundal, oamenii au încetat să mai caute diferențe

² O. Hoffman, *Befia ce cuvinte*, în revista „Sociologia Românească”, nr. 1, 1992.

de programe și opțiuni fundamentale (considerate „dogmatice”) și s-au orientat doar spre măsuri „pragmatice” de asigurare a „protecției sociale”, o etichetă nouă foarte penetrantă și generatoare de mari confuzii. Aceste confuzii induceau ideea că partidele opoziției, fiind „de dreapta”, nu se preocupă de protecția oamenilor în procesul tranziției deoarece sunt adepte ale unui „*liberalism anacronic și sălbatic*” și, în consecință, singura formație ce poate asigura protecția socială ar fi „noul” partid (alcătuit prin sciziunea fostului FSN) Frontul Democrat al Salvării Naționale — F.D.S.N. actualmente Partidul Democrației Sociale din România — pentru că este „*de stânga*” și aplică principiile „*social-democrate*” (care n-au fost, însă, definite clar de această grupare).

Schimbarea vocabularului în confruntările politice și comunicarea cu masele (prin noi etichete) a caracterizat campania alegerilor (locale și generale) din 1992, dar a exprimat aceeași realitate de bază : reacția societății (a unei mari părți a acesteia) la aspectele psihologice, emotive ale „etichetelor” lansate de protagoniști și mai puțin la fondul real al „mizei” acelor confruntări : alegerea unui drum sau altul.

Procesul de clasificare prin care trece societatea politică românească (exprimat prin termenul de „constituire”), poate aduce schimbări radicale în evoluția României prin ieșirea sa din situația specifică interacționalismului simbolic. Scindarea fostului F.S.N. în două partide (F.D.S.N. — acum P.D.S.R., cel de guvernământ, și F.S.N. — acum P.D. (F.S.N.) ce a trecut în opoziție pe o platformă social-democrată mai eficientă decât a grupării P.D.S.R. constituită tot pe ideile social-democrate, dar cu un program practic mai conservator și restaurator, a slăbit Puterea și o va obliga să-și clarifice orientările față de cei din „preajma” sa și din opoziția democrată.

Partidele din opoziție își definesc tot mai clar orientarea teoretico-ideologică (Partidul Alianței Civice se declară direct de orientare liberală și promovează teza tranziției spre o societate cu economie de piață de tipul capitalismului modern, formațiunea Alianței Civice a renunțat la teza „apolitismului”, implicându-se direct în lupta pentru democratizare, alte partide — P.N.Ț. (C.D.) — își definesc și ele programele pe argumente explicite și opțiuni clare).

Opoziția democrată înțelege că unirea forțelor sale nu poate fi doar de natură organizatorică (lozincă justă „doar uniți vom învinge!”), ci, în primul rând, programatică, pe baza ideilor și scopurilor comune în cadrul unei diversificări alternative de orientări concrete. O opoziție diversificată prin modul de constituire a formațiunilor politice, dar unită (nu unificată) prin scopurile și principiile de bază, va fi mai puternică oferind diverselor segmente ale societății *opțiuni alternative* adecvate motivației, intereselor, nivelului de înțelegere și interpretare a situației etc., dar apte a plasa societatea pe drumul unei tranziții reale și benefice și a uni forțele sociale în efortul de a promova o asemenea tranziție.

Apariția unor grupări sau orientări extremiste (unele cu reprezentanță chiar în Parlament) nu trebuie să fie considerată „un accident”. O judecată simplă ne conduce spre ideea că dacă există unele grupări nedemocrate, chiar extremiste, ce au avut un anumit ecou în electoratul nostru, aceasta înseamnă că există unele pături ale populației a căror interese sau motivații (uneori acestea nu coincid sau chiar sunt conflictuale) răspund

„chemărilor” făcute de aceste grupări. Problema constă în a nu uita că tranziția nu poate fi realizată prin „*consens*” (o altă etichetă lansată de putere pentru a masca realitatea și a denumi pe cei din opoziție ca „destabilizatori” și „neconstructivi”), ei că implică o diversitate de interese și opțiuni (uneori conflictuală), ce trebuie luată în considerație și abordată în mod corect.

Tocmai procesul constituirii partidelor (în special al celor din opoziția democrată) va fi, credem, un factor important de generare a ieșirii din situația de internaționalism simbolic și trecere spre ceea ce am denumit *faza eficienței*. Lupta social-politică în raport cu *eficiența* grupărilor politice plasează societatea românească pe un teren practic al confruntării (compararea lozincilor-etichetă cu rezultatele reale generate de măsurile luate în numele acestor lozinci), ce va pune în joc alte mecanisme sociale decât cele ale interacționalismului simbolic în măsura în care se va trece de la „puterea imaginii” spre „puterea faptelor”, de la „metafore” la raționamente și demonstrații.